

ଗଞ୍ଜାମର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଓ ରଥଯାତ୍ରା

ଡକ୍ଟର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି(ହାରିତସ)

ଗଞ୍ଜାମ ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ ଜିଲ୍ଲା । ଗଞ୍ଜାମର ଗଳିକନ୍ଦିରେ ଲୁଚିରହିଥିବା କଳା ସାହିତ୍ୟ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ସାରା ରାଜ୍ୟରେ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ । ସାରା ରାଜ୍ୟର ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ମଠ ମନ୍ଦିର ଦେବାଦେବୀଙ୍କ ନିବାସସ୍ଥଳ ଏହି ସଂସ୍କୃତିମୟ ଗଞ୍ଜାମରେ । ଅତୀତରେ ଗଞ୍ଜାମର ପରିସୀମା ଥିଲା ସୁଦୀର୍ଘ । ଉତ୍ତରରେ ବାଲୁଗାଁଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ବିଜୟନଗର ତଥା ବିଶାଖା ପାଟଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ବେଳେ ଏହି ଜିଲ୍ଲାର କିଛି ଅଂଶ ଭାଗ ହୋଇ ଆନ୍ଧ୍ର ରାଜ୍ୟରେ ରହିଗଲା । ତା’ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ବିଜୁପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ପ୍ରଶାସନରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁ ନୂତନ କରି ୧୭ଟି ଜିଲ୍ଲା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା, ସେହି ବିଭାଜନ ବେଳେ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ବିଭାଜିତ ହୋଇ ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳକୁ ଗଞ୍ଜପତି କୁହାଗଲା । ପ୍ରାଚୀନ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ସୀମା ସରହଦ ଆଜିପାଇଁ ବିଭାଜିତ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ଗଞ୍ଜାମର ସାଂସ୍କୃତିକ ଧାରା ସାରା ଅବିଭକ୍ତ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଗଭଳି ବିଛେଇ ହୋଇରହିଅଛି । ଏମିତିକି ଆଜିବି ଅଭିଭକ୍ତ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ତଥା ଗଞ୍ଜପତି ଜିଲ୍ଲାର ସାଂସ୍କୃତିକ ଗୌରବ ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରି ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶାକୁ ଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରଦେଶ କୁହାଯାଉଥିବା ବେଳେ ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଗଞ୍ଜପତି ଜିଲ୍ଲା ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଗୌରବ ରକ୍ଷା କରିବାରେ ସାରା ଦେଶରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱିତୀୟାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ପୁରୀ ରଥଯାତ୍ରା ଭଳି ଗଞ୍ଜାମର ପ୍ରତିଟି ପୁରପଲ୍ଲୀରେ ରଥଯାତ୍ରା ପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ସେଭଳି ଗଞ୍ଜପତି ବଂଶଧର ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜପରିବାର ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ରଥଯାତ୍ରା- ଓଡ଼ିଶାରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଚେତନାକୁ ବହୁ ଗୁଣିତ କରାଏ ।

ଅତୀତରେ ଗଞ୍ଜାମର ବିଭିନ୍ନ ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ରଥଯାତ୍ରା ମହାସମାରୋହରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ

ହେଉଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜରାଜୁଡ଼ା ଓ ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ପ୍ରଭାବ କମି ଆସିବା ପରେ ପାରମ୍ପରିକ ଭାବେ ସେହିସବୁ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଥିବା ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିର ତରଫରୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ରଥଯାତ୍ରା ପାଳିତ ହେଉଛି । ଘୁମୁସର, ଧରାକୋଟ, ଖଲ୍ଲିକୋଟ, ଆଠଗଡ଼, ସେରଗଡ଼, ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି, ସାନଖେମୁଣ୍ଡି, ଚିକିଟି, ମହୁରୀ ଆଦି ଜମିଦାରୀରେ ରଥଯାତ୍ରା ପାଳନ କରାଯାଉଛି । ନୂତନ ଓ ପୁରାତନ କାଳରୁ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମ ଓ ସହରାଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ରହିଆସିଥିବା ଜଗନ୍ନାଥ ମଠ ଓ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଛି । ଏହି ସମସ୍ତ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କର ରଥଯାତ୍ରା ବିଷୟରେ ଏକ ନିବନ୍ଧ ଲେଖିବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି । ଯାହାକି ସମଗ୍ର ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଅନୁଷ୍ଠିତ ରଥଯାତ୍ରାର ଏକ ସ୍ଥାପ ପ୍ରଦାନ କରିବ । ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ଭବ, ସାଧ୍ୟ, ତଥ୍ୟାବଳୀର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଉପରେ ଲେଖାଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି ।

ଘୁମୁସରର ରଥଯାତ୍ରା ।

ଘୁମୁସର ଜମିଦାରୀର ଆୟତନ ଏକଶହ କୋଡ଼ିଏ କୋଶ ତଥା ୨୪୦ମାଇଲ । ଏଠାରେ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରାଜା ପ୍ରତାପ ଧନଂଜୟ ଭଞ୍ଜ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ କିନ୍ତୁ ରାଜା କୃଷ୍ଣ ଭଞ୍ଜ ୧୭୫୪ ମସିହାରେ ଘୁମୁସରର ରାଜା ହେବାପରେ ନଅରକୁ ଲାଗି କୁଳାଗଡ଼ରେ ଏକ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ଦିରଟିଏ ନିର୍ମାଣ କରି ତିନି ଦିଅଁକୁ ସ୍ଥାପନା କରିଥିଲେ । ଏହି ମନ୍ଦିରରେ ଦୁଇଟି ଅଁଳାଶ୍ରୀ ଥିବା ଏକ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ । ସେହିକାଳରୁ କୁଳାଡ଼ଠାରେ ଗୋଟିଏ ରଥ ନିର୍ମାଣ କରି ତିନିଠାକୁରଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ପୁରୀର ବିଧି ପାଳନ ପୂର୍ବକ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ ଓ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବା ପାଇଁ ବହୁଜନ

ସମାଗମ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏହାବ୍ୟତୀତ ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରସାଦ, ବୁଗୁଡ଼ା ଓ ବାଲିପଦର ଅଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ରଥଯାତ୍ରା ପାଳିତ ହୁଏ । ଘୁମୁସର ରାଜା ଧନଞ୍ଜୟ ଭଞ୍ଜଙ୍କର ତିନିପୁତ୍ର ହରିଶରଣ, ସଦାଶିବ ଓ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ନିଜ ଜମିଦାରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରସାଦ ମୁଠା, ବୁଗୁଡ଼ା ମୁଠା, ବାଲିପଦର ମୁଠା ଯଥାକ୍ରମେ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେହି ସମୟରୁ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରସାଦ, ବୁଗୁଡ଼ା ଓ ବାଲିପଦରଠାରେ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଆସୁଅଛି । ଏହାସହ ପୁରୁଣା ଘୁମୁସର ଗଡ଼ରେ ବାସୁଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିର ପାଖରେ ରାଜା ଲକ୍ଷ୍ମଣଭଞ୍ଜ ଅନ୍ୟଏକ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରି ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ବିଧିପାଳନ କରିଥିଲେ । ଅଦ୍ୟାବଧି ଘୁମୁସର ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ପାଳିତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ବେଲଗୁଣ୍ଡା, ବଡ଼କୋଦଣ୍ଡା, ପାଇଲିପଡ଼ା, ନେଟେଙ୍ଗା, ପଞ୍ଚଭୂତି ଓ ଭଞ୍ଜନଗର ସହରର ବିଭିନ୍ନ ଛୋଟବଡ଼ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିବା ସହ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଅଛି ।

ମହୁରୀର ରଥଯାତ୍ରା

ମହୁରୀ ୪୨୧ ବର୍ଷ ମାଲଲିରେ ୪୧୧ ଗ୍ରାମ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଏକ ଜମିଦାରୀ ଥିଲା । କେରାଣ୍ଡିମାଳ ପର୍ବତକୋଳ ତଥା ମହୁଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳରେ ମହୁରୀ ରାଜା ନିଜ ଗଡ଼ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସୁରକ୍ଷା ଓ ସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିକଟସ୍ଥ ସହର ବ୍ରହ୍ମପୁରକୁ ନିଜ ନଅର ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିଥିଲେ । ଏହି ରାଜା ଜଣେ ପ୍ରଭୁ ବିଶ୍ଵାସୀ, ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵରୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିର, ଅଷ୍ଟଶଂଭୁ ଆଦିଙ୍କ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଅତୀତ କାଳରେ ସେହି ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଅଛି ।

ଏହା ବ୍ୟତୀତ ବ୍ରହ୍ମପୁର ସହରରେ ବଡ଼ଜଗନ୍ନାଥ, ସାନଜଗନ୍ନାଥ, ଉତ୍କଳ ଆଶ୍ରମ, ଗୋଇଲୁଣ୍ଡି, ଆକୁଲି, ଶିଳ୍ପାଞ୍ଜଳ, ମିଲଟାରୀ ଲାଇନ, କୋଟପେଟା, ହାତୀବଂଧ ସାହି, ବିଜିପୁର, ଗୋସାଣୀ ନୁଆଗାଁଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ମହାସମାରୋହରେ ପାଳନ କରାଯାଉଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଖାସ୍‌ପା ସାହିରେ ଅବସ୍ଥିତ ବଡ଼ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଓ ଗୋସାଣୀ ନୁଆଗାଁର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ରଥଯାତ୍ରା ବେଶ୍ ଜାକଜମକରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଅଛି । ଖାସ୍‌ପା ସାହିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ପ୍ରାୟତଃ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ‘ନାଇନା’ ନାମର ଜଣେ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିବା ଜାଣିବାକୁ ମିଳେ । ନୌବାଣିଜ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ଦୁଇ ଭାଇଥିଲେ

ନାଇନା ଓ ଆଇନା । ଦୁହେଁ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵରେ । ସେମାନେ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟରୁ ବହୁ ଅର୍ଥ ଲାଭ କରୁଥିଲେ ହେଁ ସେମାନଙ୍କ ଭାବନା ଥିଲା ଧର୍ମ ଅର୍ଜନ କରିବା । ଭାଇ ଆଇନା ଏକ ପୋଖରୀ ନିର୍ମାଣ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ ଯାହା ଆଜି ‘ଆଇନା ବନ୍ଧ’ ନାମରେ ପରିଚିତ । ସେଭଳି ନାଇନା ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରି ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜାନିଯାତ୍ରା ପାଇଁ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ସେହିଦିନରୁ ଏହି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କଠାରେ ବିଧିଅନୁସାରେ ପୂଜା ଯାତ୍ରାମହୋତ୍ସବ ଆଦି ପାଳିତ ହୋଇଆସୁଅଛି ।

ଗୋସାଣୀ ନୁଆଗାଁର ରଥଯାତ୍ରା

ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଥିବା ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ସେଠାକାର ଜଣେ ପରିଶ୍ରମୀ ଧର୍ମଭାବାପନ ଚଉଧୁରୀ ମହାଶୟଙ୍କ କଷ୍ଟାର୍ଜିତ ଧନବ୍ୟୟରୁ ସୃଷ୍ଟି । ଏଠାରେ ମହାସମାରୋହରେ ତିନୋଟି ରଥରେ ତିନିଠାକୁରଙ୍କୁ ଗୁଣ୍ଡିଚା ମନ୍ଦିରକୁ ନବଦିନ ପୂଜା ପାଇଁ ନିଆଯାଇଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରହ୍ମପୁର ମହାନଗରର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଯାତ୍ରା ରୂପରେ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଛି ।

ମନ୍ଦିତିର ରଥଯାତ୍ରା

ବ୍ରହ୍ମପୁରର ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ପ୍ରାୟ ୧୦ର କିମି ବ୍ୟବଧାନରେ ପ୍ରାଚୀନ ପଣ୍ୟବନ୍ଦର ମନ୍ଦିତିର ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ମା’ ସିଦ୍ଧଭୈରବୀଙ୍କ ପବିତ୍ର ଶାନ୍ତକ୍ଷେତ୍ର ରହିଥିଲା ବେଳେ ଭୈରବୀ କ୍ଷେତ୍ରର ପୀଠ ରକ୍ଷକରୂପେ ନୂତନ କରି ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଛି ଏବଂ ଏଠାରେ ତିନୋଟି ରଥ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇ ରଥଯାତ୍ରା ପାଳିତ ହେଉଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଏଠାରେ ସମ୍ଭବତଃ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ନିର୍ମିତ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ରହିଛି । ପଛକୁ ପଛ ହୋଇ ଚାରିଟି ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରଥମେ ସିଂହଦ୍ଵାର ଗମ୍ଭିରା ପଛକୁ ସାତଟି(ବାଇଶି) ପାହାଚ ପରେ ଜଗମୋହନ, ନାଟମଣ୍ଡପ ଓ ମୁଖ୍ୟ ଗର୍ଭ ମନ୍ଦିର । ଏଠାରେ ତିନି ଠାକୁରଙ୍କ କଳାପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି । ଏହି ମନ୍ଦିରର ନିର୍ମାତା ଜଣେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିବା କମାଗ୍ରାହ୍ମଣ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦୟାରୁ ରାଷ୍ଟ୍ରାକତରୁ ଏକ ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଏହି ମନ୍ଦିରର ଧର୍ମକର୍ତ୍ତା ଭାବରେ ବଂଶାନୁକ୍ରମରେ ମନ୍ଦିର ପରିଚାଳନା ସହ ରଥଯାତ୍ରାଦି ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରାଯାଉଥିଲା । ଠାକୁରଙ୍କ ନାମରେ ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ଏକର ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଦାନ କରିଥିଲେ । ମନ୍ଦିତିର ରଥଯାତ୍ରା ଅତୀତ କାଳରେ ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶା କାହିଁକି ଆନ୍ଧ୍ର ଉପାନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ଅତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଏଠାରେ ରଥଯାତ୍ରା ପୁରୀ ରଥଭଳି ଉଚ୍ଚ ଓ

ସୁନ୍ଦର ସାଜସଜ୍ଜାରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ସମାବେଶରେ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ତିନୋଟି ରଥରେ ତିନି ଠାକୁରଙ୍କୁ ଯାତ୍ରାରେ ନିଆଯାଉଥିବା ବେଳେ ପରେ ଅର୍ଥାଭାବରୁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ରଥ ନିର୍ମାଣ କରି ଯାତ୍ରା ପାଳନ କରାଗଲା । ଏବେ କିନ୍ତୁ ରଥତମାନଙ୍କ ଠାକୁରଙ୍କ ପାଇଁ ମହାସୁଲ ନଆସିବା ଫଳରେ ରଥ ନିର୍ମାଣର ଖର୍ଚ୍ଚ ନହୋଇ ପାରିବା ଯୋଗୁଁ ରଥ ନିର୍ମାଣ ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ତିନିଠାକୁର ଓ ସୁଦର୍ଶନଙ୍କୁ ପହଞ୍ଚି କରାଇ ମାଉସୀମା ଘରକୁ ନିଆଯାଉଛି । ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ବ୍ୟତୀତ ରାଧାକାନ୍ତ ମଠରେ ମଧ୍ୟ ତିନିଠାକୁର ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି ଓ ଗୁଣ୍ଡିଚା ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଛି । ଠାକୁରଙ୍କ ନାମରେ କେତୋଟି ମନ୍ତ୍ର ରହିଛି ଓ ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଜଗନ୍ନାଥପୁର (ସିଗିଡିଗାଁ) ଅନ୍ୟତମ । ମନ୍ତ୍ରିତି ସନ୍ନିକଟରେ ଥିବା ବୟାଳୀ(ଅତୀତର ବୟାଳିଶୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ମୂଳପୀଠ)ରେ ଥିବା ଚାରିଶହ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ପୁରୁଣା ଶ୍ରୀରାଧାରମଣ ମଠରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଏକ ଛୋଟ କଳାମୂର୍ତ୍ତି (ଦଧିବାମନ) ପୂଜା ପାଇଆସୁଛନ୍ତି । ଠାକୁରଙ୍କ ସେବାପୂଜା ପାଇଁ ଆର୍ଥିକ ଦୁରବସ୍ଥା ରହିଥିଲେ ହେଁ ଗୋଟିଏ ରଥ ୨୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତାର ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇ ଗ୍ରାମରେ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଛି । ସୁନ୍ଦର ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ବନ୍ଦର । କିଛିବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ସମୁଦ୍ରରେ ଭାସିଭାସି ଆସୁଥିବା ତିନୋଟି ଦାରୁମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇ ଏଠାରେ ପୂଜା କରାଗଲା ଓ ପରେ ଏକ ମନ୍ଦିରରେ ରଖାଯାଇ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । କୌଣସି ଏକ ଦୁର୍ଘଟଣାରୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଗ୍ନିଦାହ ହେବା ଯୋଗୁଁ- ଏଠା ଠାକୁରଙ୍କର ନବ କଳେବରର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

ଗଞ୍ଜାମର ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଥିବା ଜରଡା, ସୁରଙ୍ଗୀ ରଥଯାତ୍ରା ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ରହିଛି । ଜରଡାର ରାଜା ବିରଭଦ୍ରଦେବଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ ପାର୍ଥସାରଥିଙ୍କ ମନ୍ଦିର ପୂଜା ଓ ରଥଯାତ୍ରାର ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ରହିଛି । ସୁରଙ୍ଗୀ ରାଜାଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ସୁରଙ୍ଗୀରେ ବହୁଦିନରୁ ରଥଯାତ୍ରାର ପରଦିନ ଏଠାରେ ରଥଯାତ୍ରା ତଥା ରଥଟଣା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହାବ୍ୟତୀତ ଚିକିଟିରେ ମଧ୍ୟ ରଥଯାତ୍ରା ମହା ସମାରୋହରେ ପାଳିତ ହେଉଛି । ଏଠାରେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ସାଙ୍ଗକୁ ଗୁଣ୍ଡିଚା ମନ୍ଦିର ରହିଛି । ଦିଗପହଣ୍ଡି ରାଜ ନଅର ଭିତରେ ଅନ୍ୟ ରାଜରାଜୁଡାଙ୍କ ଭଳି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିରଟିଏ ଅଛି । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ତିନିଠାକୁରଙ୍କ ରାତିନାତି ପାଳିତ ହୋଇ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଦୁଃଖର କଥା ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା କାହିଁକି ସାରା ରାଜ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ମଠମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଭଗ୍ନ ପ୍ରାୟ । ଏପରିକ୍ଷଣେ ବିନା

ସରକାରୀ ସହାୟତାରେ କେଉଁଠି କିଛି ଯାନିଯାତ୍ରା ଠାକୁରମାନଙ୍କ ନୀତି ଓ ପରମ୍ପରାକୁ ପାଳନ କରିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଏଭଳି କଷ୍ଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜିଲ୍ଲାର କୋଦଳା, ପୋଲସରା, କବିସୂର୍ଯ୍ୟନଗର, ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର, ଗଞ୍ଜାମ, ଚିଲିକା, ପାରିକୁଦ, ରମ୍ଭା, ଛତ୍ରପୁର, ହୁମା, ହିଞ୍ଜିଳିକାଟୁ, କାଳଷଣପୁର, ଆସ୍କା ଆଦି ଗ୍ରାମ ଓ ସହରମାନଙ୍କରେ ଧର୍ମଭାବାପନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କର ପୂଜାନୀତି ପାଳନ ପୂର୍ବକ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଅଛି । ଓଡ଼ିଶାର ଏକମାତ୍ର ପାର୍ଥସାରଥି ଧାମ ଭାବରେ ପରିଚୟ ଲାଭ କରିଥିବା ଜରଡାର ସାରଥି ଗୋସାଇଁଙ୍କ ମଠ ମନ୍ଦିର ସହ ରଥଯାତ୍ରା ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଛି । ରଥଯାତ୍ରା ଦିନ ସମସ୍ତ ଦେବନୀତି ପାଳିତ ହେବାପରେ ଜରଡା ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଛେରାପହଁରା କରାଯାଇ ରଥଟଣା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଆନ୍ଧ୍ରର ମଞ୍ଜୁଷା, ପାରଳା, ଟେକେଲି, ରାମଗିରି, ସାବାଗଡ଼, କୋରାପୁଟ, ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ, ଛତିଶଗଡ଼ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସାରଥି ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ବହୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀ ଏହିପୀଠ ସ୍ଥାନକୁ ଆସିଥାଆନ୍ତି । ଛତ୍ରପୁରରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ମହାଆଡ଼ମ୍ବର ସହକାରେ ଶତାଧିକ ବର୍ଷଧରି ପାଳିତ ହୋଇଆସୁଛି । ସହରର ତାଡେପଲ୍ଲୀ ସାହିରେ ଥିବା ତିନିଠାକୁରଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରାରେ ଚିକିଟି ରାଜବଂଶର ମହାରାଜା କୈଳାସ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଓ ରଥରେ ଛେରାପହଁରା କରିବାର ବିଧି ପାଳିତ ହେଉଛି । ମଝିବଜାର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ରଥକୁ ଭକ୍ତମାନେ ଟାଣିଟାଣି ବସୁଷ୍ଣାଣ୍ଡଠାରେ ଥିବା ଗୁଣ୍ଡିଚା ମନ୍ଦିରରେ ପହଞ୍ଚାଇଥାନ୍ତି । ସେହିଭଳି ସହର ସନ୍ନିକଟ ନରେନ୍ଦ୍ରପୁର, ଟାଙ୍ଗଣାପଲ୍ଲୀ, ବିପୁଳିଂଗି, ଆଇ.ଆର୍.ଇ ଗ୍ରାମରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ପାଳିତ ହେଉଛି । ଗଞ୍ଜାମ ସହରରେ ଥିବା ଚାରୋଟି ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଚୌଧୁରୀ ସାହି ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଭଲନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ବିଧିମୁତାବକ ଠାକୁରମାନଙ୍କର ପହଞ୍ଚି ଓ ଯାତ୍ରା ଭକ୍ତିର ସହ ପାଳିତ ହୁଏ । ସେହିପରି ଗଞ୍ଜାମ ବ୍ଲକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗଡ଼ହୁମ୍ନାଠାରେ ମଧ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଯାତ୍ରା ପାଳନ କରାଯାଉଛି । ଗୁମୁସରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ କୁଳାତ ରଥଯାତ୍ରାରେ ଭଞ୍ଜବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ଛେରା ପହଁରା କରୁଥିବାର ବିଧି ପାଳିତ ହେଉଛି । ବଡ଼କୋଦଣ୍ଡା ବାଲିପଦର, ବେଲଗୁଣ୍ଡାର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ମଧ୍ୟ ମହାସମାରୋହରେ ଠାକୁରଙ୍କ ଯାତ୍ରା ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଥାଏ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଜଗନ୍ନାଥ, ସଂସ୍କୃତି ବିଜ୍ଞତି ସହର । ଏଠାରେ ରଥସାହିରେ ଥିବା ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ

ବିଧିପୂର୍ବକ ଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଏହାସହ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ସନ୍ନିକଟ କୁମାରୀ କନକା, ସୁନାଥର, ସଂହାପୁର, ରାଇପୁର ଓ ଶିକୁଳା ଆଦି ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଥିବା ଜଗନ୍ନାଥ ମଠ ଓ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ରଥଯାତ୍ରା ପାଳନ କରାଯାଉଛି । ଆସିକା ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ଶିଳ୍ପ ସହର କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଆସିକାର ସୁନାୟ ସାହି, ନୂଆଗାଁର ତିନିକାରଖାନା ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର, ବଜାର ସାହି, ଖମ୍ବେଶ୍ୱରୀ ପାଟଣା, ଲାଲାଗୋର୍ଜି ଛକ ଆଦି ବହୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ତିନି ଠାକୁରଙ୍କର ପହଣ୍ଡି ବିଜେ, ରଥଟଣା ଅତି ଭକ୍ତି ଓ ଉତ୍ସାହରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଆସୁଛି । ଏହାସହ ବ୍ରହ୍ମପୁର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କୁକୁଡ଼ାଖଣ୍ଡି, ହିଞ୍ଜିଳିକାଟୁରେ ନୂତନ ଓ ପୁରାତନ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ରଥଯାତ୍ରା ପାଳିତ ହେଉଛି । ଏହାସହ ହିଞ୍ଜିଳିକାଟୁର ରାଜବାଟୀ, ପାଟଣା ସାହି ଲକ୍ଷ୍ମୀନୃସିଂହ ମନ୍ଦିରରେ ପୂଜିତ ଏକକ ଦଧିବାମନ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥ ଓ ଠାକୁରଙ୍କର ନବଦିନବ୍ୟାପୀ ଯାତ୍ରା ମହାସମାରୋହରେ ପାଳିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ଦକ୍ଷିଣ ଗଞ୍ଜାମର ଜରଡ଼ା, ସୁରଙ୍ଗୀ, ଚିକିଟି ଭଳି ପାତ୍ରପୁରଠାରେ ମଧ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଛି । ଜୟନ୍ତୀପୁର, ପଦାଦିଗ, ନୂଆଗଡ଼, ଭ୍ରମରପୁର, ଗୋପୀନାଥପୁର ଆଦି ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ରଥଯାତ୍ରା ପାଳନ କରାଯାଉଛି ।

ପ୍ରାଚୀନ ଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜବଂଶ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅବିଭକ୍ତ ଖେମୁଣ୍ଡି ଷଡ଼ରାଜ୍ୟର ଐତିହାସିକ ରାଜଧାନୀ ସାନଖେମୁଣ୍ଡି ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରତାପଗିରିଠାରେ ତିନିଠାକୁରଙ୍କ ଦାରୁବିଗ୍ରହ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଦାରୁ ବିଗ୍ରହଙ୍କ ପାଇଁ ମନ୍ଦିର ନଥିବାରୁ ଦୀର୍ଘ ୨୫୦ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ବର୍ଷ ଧରି ଏକ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ରୋଷେଇଶାଳ ଗୃହରେ ତିନିଠାକୁର ବଳଭଦ୍ର, ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରାଯାଉଛି । ଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅନଂଗଭୀମ ଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ତିନି ବିଗ୍ରହ ସେହି ସମୟରୁ ଏକ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ରୋଷେଇଶାଳ ମଧ୍ୟର ଏକପାର୍ଶ୍ୱରେ ରଖାଯାଇ ପୂଜିତ ହେଉଛନ୍ତି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅବସ୍ଥାରେ ଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜ୍ୟ ବିଭାଜନ ହୋଇ ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ଓ ସାନଖେମୁଣ୍ଡି ବିଭକ୍ତ ହେଲା । ଏକଦା ପ୍ରତାପଗିରି ସାନଖେମୁଣ୍ଡିର ଅଭେଦ୍ୟ ଦୁର୍ଗଭାବେ ବ୍ରିଟିଶ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଭୟଭୀତ କରାଇ ରଖୁଥିଲା । ତେବେ ଏହି ମାଟିଦୁର୍ଗକୁ ଘନ ଘନ ତୋପମାଡ଼ କରି ବ୍ରିଟିଶମାନେ ଧ୍ୱଂସ କରିବା ପରେ ସାନଖେମୁଣ୍ଡିର ରାଜଧାନୀ ପୋଡ଼ାମାରୀକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରାଯାଇଥିଲା । ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ୧୮୦୧ ମସିହାରେ ରାଜଧାନୀ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଯୋଗୁଁ ପ୍ରତାପଗିରିରେ ଜଗନ୍ନାଥ

ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଯିବାରେ ଅସୁବିଧା ହେଲା ଓ ସେହି ସମୟରୁ ପ୍ରତି ରଥଯାତ୍ରାରେ ରୋଷେଇଶାଳରୁ ହିଁ ଗୁଣ୍ଡିଚା ଘରଯାଏ, ତିନୋଟି ରଥରେ ବସାଇ ନିଆଯାଏ । ଏବେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ରଥରେ ତିନିଠାକୁରଙ୍କୁ ରଥାରୁଡ଼ କରି ରଥଯାତ୍ରା ପାଳନ କରାଯାଉଅଛି । ଏଠାକାର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନାମରେ ୬୦୦ଏକରରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଚାଷଜମି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସବୁ ଜବରଦଖଲରେ ରହିଥିବା ଯୋଗୁଁ ଠାକୁରଙ୍କର ପୂଜାରେ ଅନେକ ଅସୁବିଧା ହେଉଛି । ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ଭକ୍ତମାନଙ୍କଠାରୁ କିଛି କିଛି ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରି ଠାକୁରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ମନ୍ଦିର ଅର୍ଦ୍ଧନିର୍ମିତ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିରହିଛି ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ ଆହୁରି ପଚାଶରୁ ଷାଠିଏ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ଓ ଅର୍ଥାଭାବରୁ ଏହି ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ଅଟକି ରହିଯାଇଛି । ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ବିଧାୟକ, ସାଂସଦ ବା ସରକାରୀ ପାଣ୍ଠିରୁ କିଛି ଯୋଗାଯାଇ ପାରିଲେ ଏତେ ସୁନ୍ଦର ଐତିହ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କୀର୍ତ୍ତିରାଜିର ସୁରକ୍ଷା ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଏ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତାପଗିରି ଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଐତିହ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ବହନକରେ । ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରେମୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗଭୀର ରେଖାଯାତ କରିବା ସହ ରୋଷେଇଶାଳରେ ଖେମୁଣ୍ଡି ଜାତିର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଭ ଐତିହ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରି ଆବହମାନ କାଳରୁ ରହିଥିବା ତିନିଠାକୁରଙ୍କୁ ଏଭଳି ଅବସ୍ଥାରୁ କେବେ ମୁକୁଳା ଯାଇ ପାରିବ, ତାହା ଏବେ ବି ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ ହୋଇରହିଛି । ଭାରତ ଏକ ଶାନ୍ତିମୈତ୍ରୀ, ଧର୍ମଧାରଣାର ଦେଶ । ଏଠାରେ ଯଦି ଠାକୁରମାନଙ୍କର ଭୂ-ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ଭକ୍ତ ଅବା ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲୁଚିତ ହେବ ଓ ଠାକୁରମାନେ ଭଗ୍ନ ମନ୍ଦିରର ଅଳସୁ ଲଗା କୋଣରେ ପଡ଼ିରହି ନଷ୍ଟ ହେବାକୁ ଲାଗିବେ, ତାହେଲେ ଏ'ଜାତି, ଏ'ସମାଜ, ଏ'ଧର୍ମ ଓ ଏହି ଜନତା ଜନାର୍ଦ୍ଦନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହେବତ ? ଆଠଗଡ଼ର ରାଜାଙ୍କୁ ପୁରୀ ରାଜା ଶରଣ ପଞ୍ଜର ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ମାଇଦା ମନ୍ଦିର ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ବର୍ଷତ ଯେ, ଆଠଗଡ଼ର ରାଜା ରଘୁନାଥ ହରିଚନ୍ଦନ ୧୭୨୮ରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରି ଶ୍ରୀଜୀଉମାନଙ୍କର ପୂଜାଅର୍ଚ୍ଚନା କରାଯାଉଥିବା ଇତିହାସବିତମାନେ କୁହନ୍ତି । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କ ନଅର ସମ୍ମୁଖ ଭାଗରେ ଏକ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଅନ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳ ଭଳି ରହିଛି । ଏଠା ମନ୍ଦିର ପୁରୀଶୈଳୀରେ ନିର୍ମିତ ଓ ତିନିମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ପୂଜାଉପାସନା ପୁରୀଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ଧାମର ସମାନ ଜାଣାରେ ପରିଚାଳିତ । ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଏହି ଦେବାୟତନରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ

ଯେମିତି ମନେହେବ ଏକକ୍ଷୁଦ୍ର ପୁରୀରେ ପହଞ୍ଚି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରର ଦର୍ଶନରେ ଅଛନ୍ତି । କଥୁତ ଯେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ମୂର୍ତ୍ତିସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଗଞ୍ଜାମ ସହର ଅତୀତର ସମୃଦ୍ଧ ସହର । ଏଠାରେ ଜିଲ୍ଲା ସଦର ମହକୁମା କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଫରାସୀ, ଡକ୍ ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇ ସମଗ୍ର ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାକୁ ଶାସନ କରାଯାଉଥିଲା । ବ୍ରହ୍ମପୁରର ବିକାଶ ହେବାପୂର୍ବରୁ ଗଞ୍ଜାମ ହିଁ ଥିଲା ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ସହର । ଗଞ୍ଜାମ ଭଳି ଅନ୍ୟଏକ ସହର ଥିଲା ମନ୍ତ୍ରିତି । ଅନୁରୂପ ବିଘଟନ ଯୋଗୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନର ଇଚ୍ଛାପୁର (ଆନ୍ଧ୍ର) ସହର ଗଢି ଉଠିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗଞ୍ଜାମ ସହରରେ ତିନିରୁ ଚାରୋଟି

ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ରହିଛି । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ପ୍ରତି ମନ୍ଦିର ପରିସରରେ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଛି । ଧରାକୋଟ, ସେରଗଡ, ଆଠଗଡ, ଆସିକା (ଚିନି କାରଖାନା ପାଖ) ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରଗୁଡିକ କଳାଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଏଠାକାର ରଥଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ବିମୋହିତ କରିଦେଇଥାଏ ।

ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ

ସଂସ୍କୃତି ସଦନ, କଟେରୀଘର,
ବୟାଳୀ(ମନ୍ତ୍ରିତି), ଗଞ୍ଜାମ-୭୬୧୦୦୮

ବିଚିତ୍ର ଦେବତା

କାଞ୍ଚନ ମିଶ୍ର

ସର୍ବମୟ କର୍ତ୍ତା ବିଚିତ୍ର ଦେବତା
ତୁମେ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ
ମହୋଦଧି ତଟେ ତୁମ ପ୍ରିୟସ୍ଥଳୀ
ଶ୍ରେଷ୍ଠଧାମ ବିବେଚିତ ।
ଅତୀତରେ ପ୍ରଭୁ ବିଶ୍ଵକର୍ମା ରୂପେ
ହୋଇକରି ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ
ନିଜର ସ୍ଵରୂପ ଗଢି ତୋଳିଥିଲ
ସ୍ଵୟଂ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ ॥
ଦାରୁ ବ୍ରହ୍ମରୂପୀ ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ
ନୀଳାଚଳେ ନୀଳଗିରି
ନିତ୍ୟଲୀଳା ଲାଗେ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ଯାହାର
ପ୍ରିୟ ତୁମ କ୍ଷେତ୍ର ପୁରୀ ॥
ବାରମାସେ ତେର ଯାନିଯାତ୍ରା ବେଶ
ସାଜସଜ୍ଜା ରମଣୀୟ
ଆନନ୍ଦ ବଜାର ସୁସ୍ଵାଦୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନ
ନାହିଁ ତା'ର ତୁଳନାୟ ॥
ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ଧାମକୁ
ଦେଖିବାକୁ ରଥଯାତ୍ର

ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ ଭକତ
ଆସୁଛନ୍ତି ଅବିରତ ॥
ଓଡ଼ିଆ ଘରର ବିଭା, ବ୍ରତ, ଜନ୍ମ
ସବୁ କାମେ ତୁମ ନାମ
ସ୍ମରଣ କରିଲେ ଶୁଭ ଦିବସରେ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ସବୁକାମ ॥
ମାନବ ସେବାର ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷଣ
ତୁମଠାରେ ବିଦ୍ୟମାନ
ନୀଳାଚଳ ଧାମେ ତୁମେ ମହାପ୍ରଭୁ
ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆକର୍ଷଣ ॥
ତୁମ ପାଇଁ ଆଜି ଓଡ଼ିଶା ବିଖ୍ୟାତ
ସର୍ବଜନ ଏକମତ
ସମଗ୍ର ବିଶ୍ଵର ସର୍ବମୟ କର୍ତ୍ତା
ଭାବେ ପ୍ରଭୁ ସର୍ବାଦୃତ ।

୧୦୧୧, ଜୟଦୁର୍ଗା ନଗର,
ବମିଖାଲ, ଭୁବନେଶ୍ଵର